

باز کاوی ضرورت‌های فرهنگی و ادبی انتظار و ارزیابی میزان آشنایی جوانان با مبانی مهدوی و معیارهای مربوطه

منصور نیک پناه*

سیدمیشم مظلوم زاده**

منصوره پورجعفر***

چکیده

اندیشه ظهور منجی در بیش‌تر فرق و ملل به گونه‌ای خاص منعکس گردیده تا جایی که ترسیم زوایای آینده بشر، یکی از دغدغه‌های دایمی انسان عصر امروز گردیده است. ضرورت بیان این مسائل برای قشر جوان و وظیفه‌ای که بر عهده آن‌هاست، از اهم واجبات تلقی می‌گردد. دین اسلام از آیین‌هایی است که برای آینده بشر چهارچوب و فضای روشنی ترسیم کرده است. نگرانی آحاد جامعه اسلامی، غفلت نسل جوان، که سکات‌داران آینده جامعه بشری هستند، از زمینه‌سازی ظهور است. در این پژوهش تلاش بر این است تا با طرح سوالات متنوع، میزان آگاهی قشر جوان را بر مبانی فرهنگ مهدوی و انتظار بسنجیم. از طرف دیگر، بر آنیم تا تهدیدها و آسیب‌های مباحث ظهور را در میان جوانان به ارزیابی بنشینیم و همچنین بدانیم آیا در نوع نگاه پسران و دختران به این مسایل تفاوتی وجود دارد، یا نه. کلید واژه‌ها: مهدی علیه السلام، ظهور، انتظار، جوان.

m.nikpanah@yahoo.com

۱. استادیار مجتمع آموزش عالی سراوان.

Mazloum Zadeh@gmail.com

۲. عضو هیئت علمی مجتمع آموزش عالی سراوان.

m.s.Pourjafar@gmail.com

۳. عضو هیئت علمی مجتمع آموزش عالی سراوان.

اندیشه ظهور ابرمردی که آرمان شهر را بر روی زمین بنیان گذاری نماید، اندیشه‌ای عمیق و باستانی است که متفکران و اندیشمندانی همچون افلاطون و ارسطو تا فارابی و تامس مور^۱ گوشه‌هایی از آن را ترسیم نموده‌اند. از این رو، در کتاب جمهوری افلاطون تئوری آرمان شهر را می‌توان ملاحظه نمود (ر.ک افلاطون، ۱۳۴۸: ص ۹۹۴) ارسطو نیز با تکمیل دیدگاه افلاطون «بهترین نوع حکومت را تامین سعادت جامعه قلمداد می‌کند» (ارسطو، ۱۳۳۷: ص ۱۴۵). فارابی هم با کمی تغییر، «هدف معموره زمین (مدینه فاضله) را رسیدن به سعادت می‌داند» (فارابی، ۱۳۵۸: ص ۱۴۸) و در نهایت آرمان شهر را جایی می‌داند که همه شهر وندان در آن احساس آرامش نمایند (Jzoia، ۱۹۷۸: ص ۷).

اندیشه رسیدن بشر به مدینه فاضله در اسطوره‌ها نیز قابل رصد است؛ به گونه‌ای که «جمشید، بهشتی به نام ورمکرد بنا می‌گذارد» (پورداد، ۱۳۵۶: ص ۴۲۲)؛ یا در شاهنامه فردوسی از چنین شهری پرده‌برداری می‌شود:

چنین سال سیصد همی رفت کار ندیدند مرگ اندر آن روزگار
ز رنج و ز بدشان نبود آگهی میان بسته دیوان بسان رهی
به فرمان مردم نهادند گوش ز رامش جهان پر ز آواز نوش

(فردوسی، ۱۳۵۳: ج ۳، ص ۲۵۴).

طبق آیات و احادیث اسلامی، زمان ظهور امنیت و آرامش بر همه حکمفرما می‌گردد (مجلسی، ۱۴۰۰: ج ۲، ص ۳۳۸). صحبت از مساوات و عدالت است (حکیمی، ۱۳۶۰: ص ۱۱۹) و گسترش رفاه عمومی (بهروز لک، ۱۳۷۸: ص ۷۱). مسلمانان جهان، چشم به راه رسیدن این آمال و آرزوی بزرگ هستند که به واقعیت تبدیل شود. این که این آرمان تا چه اندازه با جان و قلب مسلمین عجین گردیده است و از طرف دیگر، قشرهای مختلف امت اسلامی به این امر مهم چگونه می‌نگرند؛ خود بحثی جداگانه است که شایسته نقد و ارزیابی است.

۱ متفکر و نویسنده قرن شانزدهم

بیان مسئله

«آینده گرایی»^۱ (فیوچریسم) از جمله مباحثی است که در طول تاریخ، علی‌الخصوص در جهان فعلی، نگاه بسیاری از نظریه‌پردازان و متفکران را به سوی خود معطوف کرده است؛ تا جایی که بعضی از صاحب نظران، از قبیل کریس نلسن^۲ با تدوین اثری تحت عنوان «تاریخچه مختصر درباره آخرالزمان» تمام پیش‌گویی‌ها در باب آینده را جمع‌آوری و شاعری همچون توماسو مارینتی^۳ با انتشار بیانیه مکتب هنری، فیوچریسم (آینده‌گری) را پی‌ریزی نموده است (دیویس، ۱۳۸۸: ص ۹۵۱). این مبانی فکری، با چشم انداز مدینه فاضله^۴ سبب‌گردیده ممالک مختلف برای قشر جوان، تئوری‌هایی را ترسیم کنند تا براساس آن، راه آینده نسل جوان خود را طراحی نمایند. تربیت نسل جوان، متناسب با جهت‌گیری‌های فرهنگی و مذهبی زمینه‌ساز نفوذ و در عین حال بستر ساز اشاعه اندیشه‌های شوم سیاسی و اجتماعی و اقتصادی ممالک استثمارگر خواهد شد. لذا مسئله پایان جهان که امروز، به شدت از سوی جهان غرب با هجمه تبلیغی سنگین به اشکال مختلف، پیش‌کشیده می‌شود؛ بیش‌تر نسل جوان ما را هدف قرار داده؛ به گونه‌یی که مبانی مستحکم عقیدتی خودشان مورد غفلت قرار گرفته است. این استحاله فرهنگی، خودباختگی و مجذوبیت در برابر زرق و برق میان‌تهی‌تئورهای آنان را در پی دارد. اکنون سوال اصلی، نوع نگاه قشر جوان به آینده جهان است که غفلت از آن، می‌تواند عامل نگرانی باشد؛ چراکه جوانان زمینه‌ساز آینده مملکت ما هستند. در صورت احساس نیاز، لازم است برای این سطح از جامعه برنامه‌ریزی ویژه‌ای طراحی نمود.

ضرورت تحقیق

برای درک ضرورت پرداختن به مباحث مربوط به مهدویت و منجی و در عین حال فلسفه

۱. futurism

۲. Chris nelson

۳. Tommaso marienetti شاعر معروف اهل میلان

۴. utopia

انتظار فرج، مسئله را از چند منظر می‌توان مورد بررسی قرار داد. آنچه مسلم است تأکید فراوان به اصل انتظار است؛ چنان‌که امام جعفر صادق علیه السلام وقتی ویژگی مسلمانان واقعی را بر می‌شمارد، انتظار قائم را جزو این اصول می‌داند: «أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ وَالْإِقْرَارُ بِمَا أَمَرَ اللَّهُ وَالْوَلَايَةُ لَنَا وَالْبِرَاءَةُ مِنْ أَعْدَائِنَا يَعْنِي الْأَيْمَةَ خَاصَّةً وَالتَّسْلِيمَ لَهُمْ وَالْوَرَعَ وَالْاجْتِهَادُ وَالطَّمَأْنِينَةُ وَالْإِنْتِظَارُ لِلْقَائِمِ» (نعمانی، ۱۳۷۹: ص ۲۰۰)

جواد الائمه علیهم السلام نیز انتظار در غیب را واجب می‌داند: «ان القائم منا هو المهدي الذي يجب أن ينتظر في غيبته» (صدوق، ۱۳۸۵: ج ۲، ص ۳۷).

با لحاظ قرار دادن این اصل به عنوان یکی از امور پایه‌ای و ایمانی مسلمین، و جوب نگرش و اهتمام به مبانی انتظار از چند زاویه اهمیت پیدا می‌نماید:

۱- توجه به حقیقت ظهور

آن‌گاه که مقرر می‌شود جامعه اسلامی برای رسیدن به اهداف عالی و وعده تاریخ، اقدام نماید؛ حقیقت ظهور رو می‌نماید. در واقع، شناخت موعود واقعی فی‌الذات برای مسلمانان تکامل و اصلاح در پی دارد. این ایده، انتظار در پی دارد و انتظار به معنای نشستن صرف و آه کشیدن و دست روی دست گذاشتن نیست؛ ابتدا، شما فقط منتظر بهبود وضعیت معنوی و مادی زندگی خود و اطرافیان نباشید... بلکه این انتظار را نسبت به همه افراد جامعه گسترش دهید، نه فقط مسلمانان؛ در ثانی، انتظار شما نباید تنها متوجه امور ظاهری، سطحی و محدود زندگی گردد. شما باید انتظارتان را تعمیق بخشید و چشم به راه آینده‌ای باشید که حقیقت مطلق، عدالت مطلق و معنویت مطلق در جهان حاکم باشد» (میانجی، ۱۳۸۵: ص ۲۴). در بادی امر، ضرورت دارد، مسلمان مفهوم موعود واقعی و شرایط و ویژگی‌های شخص منتظر را بشناسد تا بتواند عامل به معیارهای آن باشد.

قرآن، مؤمنان را همواره به تفکر در جهان و سیر آفاق و انفس فرا می‌خواند و در عین حال، آینه‌ای از تاریخ گذشتگان در برابر چشم ما می‌گذارد تا از منظر آن به اصل باید و نبایدها معرفت حاصل کنیم. در عین حال، از مؤمنین می‌خواهد با کنترل مسیر تکاملی جوامع انسانی، غایت و پایان جهان را همواره سرلوحه آموزش داشته‌باشد. این یادآوری مستمرا به

اشکال گوناگون، گوشزد می‌نماید که بانگ‌رَش به تاریخ، درس بگیرند.

مسلمین با عنایت به وعده الاهی فرج را حتمی می‌دانند؛ چرا که در قرآن کریم صراحتاً وعده وراثت مستضعفان (قصص: ۵) وعده وراثت به صالحان (انبیاء: ۱۰۵)؛ وعده استخلاف به مؤمنان و صالحان (نور: ۵۵)؛ وعده غلبه و تسلط اسلام بر کل ادیان (صف: ۹)، آمده است. از طرف دیگر، در احادیث نیز به حتمی بودن اصل ظهور اشاره گردیده است؛ به گونه‌ای که حتی اگر یک روز از عمر عالم باقی مانده باشد، خدا آن را چنان طولانی می‌کند تا فرج اتفاق بیفتد. امام حسین علیه السلام از جدش این‌گونه نقل می‌کند: «لَوْلَمْ يَبْقَ مِنَ الدُّنْيَا إِلْيَوْمٍ وَاحِدٌ لَطَوَّلَ اللَّهُ ذَالِكَ الْيَوْمَ حَتَّى يَخْرُجَ رَجُلٌ مِنْ وُلْدِي فِيْمَلَأُهَا عَدْلًا وَ قِسْطًا كَمَا مَلَأَتْ جَوْرًا وَ ظُلْمًا كَذَلِكَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ يَقُولُ» (صدوق، ۱۳۹۵: ج ۱، ص ۳۱۷).

از زمان بعثت، این وعده به مسلمین داده شده و در قبال آن، از آن‌ها خواسته شده مجموعه‌ای از شرایط را رعایت نمایند. بنابراین، ضروری است با مطالعه تاریخ گذشته مسلمین، میزان پایبندی آن‌ها را به اصل انتظار و تلاش برای زمینه‌سازی فرج ملاحظه نمایند و به آسیب‌شناسی دلایل ضعف و انحراف از مسیر درست پرداخته تا برای رسیدن به مقصود بهترین شیوه را انتخاب نماید.

۲- آگاهی بر فواید انتظار قائم علیه السلام

از ضروریات دیگر جوامع اسلامی، «معرفت به تاثیر مثبت انتظار» در پیشرفت امت است. اول این که خود انتظار و چشم به راهی، زمینه‌ساز فرج است. براساس فرمایش امام سجاد علیه السلام: «انتظار الفرَج من اعظم الفرَج» (مجلسی، ۱۴۰۰: ج ۵۲، ص ۱۲۲)؛ انتظار فرج گشایش بزرگ است. از امام صادق علیه السلام نیز حدیثی با همین مضمون نقل شده است: «مَنْ عَرَفَ هَذَا الْأَمْرَ فَقَدْ فُرِّجَ عَنْهُ بِالْإِنْتِظَارِ» (نعمانی، ۱۳۹۷: ص ۳۳۰). ثانیاً، چنین امتی غیرقابل تسخیر می‌گردد. «جمیزدار مستر: قومی این چنین را که هر لحظه منتظر ظهور است، می‌توان کشتار کرد؛ اما مطیع نمی‌توان ساخت» (جعفری، ص ۲۶۸) علم به این مهم که شناخت موعود تا چه اندازه می‌تواند برای مسلمین، منشاء خیر و برکت باشد، منافع فراوانی را نصیب جامعه اسلامی می‌نماید.

۳- درک شرایط حساس جهانی

امروزه مهم‌ترین ایدئولوژی که می‌تواند جهان مستکبران را با چالش روبه‌رو کند و البته در واقع امر این عمل را انجام داده و فلسفه وجودی آن‌ها را زیر سوال برده‌است؛ برنامه‌های مستحکم اسلام است. لذا مکتب پوشالی غرب ضرورت تخریب چهره اسلام را از چند منظر، وجهه همت خود ساخته است. بعضی از این سیاست‌ها عبارتند از:

۳-۱- تشکیل همایش‌ها و کنفرانس‌ها

جهان غرب با محوریت صهیونیست، برای شناخت، نقد و تحلیل اندیشه‌های اسلامی، به منظور ضربه زدن به آن به برگزاری گرد همایی‌ها مختلف اقدام می‌نماید و از صرف هزینه در این جهت ابایی ندارند» در دسامبر ۱۹۸۶ در دانشکده تاریخ دانشگاه تل‌آویو، زیر نظر صهیونیسم، کنفرانسی با حضور ۳۰۰ شیعه شناس ظرف ۳ روز ۳۰۰ مقاله مبتنی بر عمده‌ترین متد تحقیقی ارائه شد. به قول مارتین کرامل، شیعه شناس، هدف اصلی این کنفرانس، شناخت مفاهیم محوری در تمدن شیعه اثنی عشری و انقلاب اسلامی بود. در کنفرانس تل‌آویو به بحث تفکر باوری، ابتدا امام حسین علیه السلام و بعد امام زمان علیه السلام (نگاه سرخ و نگاه سبز) محور پایداری شیعه قلمداد شد» (بلخاری، ۱۳۷۰: صص ۹۳-۹۴).

۳-۲- رسانه‌ها صوتی و تصویری

ارتباط رسانه‌ها با مخاطب، نوعی ارتباط دیکتاتوری مطلق است؛ یعنی آنچه را مایل است، دیکته می‌کند و ذهن مخاطب را در جهت اهداف خود شان پیش می‌برد. رادیو، تلویزیون، سینما و جراید... از جمله ابزار آن‌هاست. در این میان، هالیوود با بنیانگذاری نظریه پردازان صهیونیستی «در سال، ۷۰۰ فیلم تولید می‌کند و سالانه ۱۶ میلیارد دلار سود خالص دارد و نزدیک به ۷۸٪ سینماها و تلویزیون‌های جهان را تغذیه می‌کند» (عبدی پور، ۱۳۸۷: ص ۱۳۰).

اساساً جریان مسیحی- صهیونیستی موجود در آمریکا، بر این نظر استوار است که حمایت از اسرائیل بر اساس دستورات انجیل است که سرانجام آن، به جنگ بزرگ (آرماگدون) و

سلطنت هزار ساله منتهی خواهد شد. در این میان، سینماگران و به ویژه اهالی هالیوود، از این احساس تمایل، بیش‌ترین بهره را برده، در این عرصه پیشگام شده و با ساخت فیلم‌های گوناگون با موضوعات متنوع و جذاب، ابتکار عمل را در دست گرفته‌اند. «طبق آمار اعلام شده، در فاصله سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۵، از ۲۲ فیلم پر فروش جهان، ۱۹ مورد به نحوی به موضوع آخرالزمان پرداخته است» (عبدی پور، ۱۳۸۷: ص ۱۳۰).

آثار شاخص و تأثیرگذاری چون سه گانه «ترمیناتور»، سه گانه «ماتریکس»، «نارنیا» سری فیلم‌های «هری پاتر» سه گانه «ارباب حلقه‌ها»، «پسر جهنمی»، «مرد عنکبوتی»، «کد داوینچی»، «آگاهی»، «۲۰۱۲»، «جاده»، «آواتار»، نمونه‌های مشهوری از تولیدهای سینمایی هستند که هر کدام به نوعی مستقیم یا غیرمستقیم با موضوع آخرالزمان مرتبط است. به طور تقریبی از سال ۲۰۰۶ به بعد، بیش از ۶۰ درصد محصولات هالیوود در ارتباط با مسئله منجی و آخرالزمان بوده است (عبدی پور، ۱۳۸۷: ص ۱۳۰). در این میان، نکته جالب توجه این است که در حال حاضر، به طور متوسط هر هفته یک برنامه، اعم از سریال، فیلم، مستند و یا کارتون درباره آخرالزمان در دنیا اکران می‌شود. هالیوود در این زمینه به طور فعالانه‌ای عرصه را در اختیار دارد و به نظر می‌رسد، تدریجاً از ژانرهای دراماتیک، ملودرام، اکشن و کمدی خارج شده و اخیراً سعی دارد هر چه بیش‌تر بر موضوع آخرالزمان متمرکز شود و لذا مسئله آخرالزمان را نیز به یک ژانر مستقل در فیلم هایش تبدیل کرده است.

پس از پایان شکست آمریکا از ویتنام، «مفهوم پایان تاریخ و این‌که آمریکایی‌ها باید منجی باشند، به تدریج جای خود را به صنعت سینمای هالیوود باز می‌کند و سرگشتگی انسان آمریکایی در فیلم کاپولا^۱ به فراموشی سپرده می‌شود» (عبدالهیان، ۱۳۹۰: مشرق موعود، شماره ۱۸).

۱ فرنسیس فورد کاپولا، با فیلم «اینک آخرالزمان» (a pocalypse now)، به انعکاس نبرد ویتنام می‌پردازد.

۳-۳- اسلام‌هراسی به محوریت مهدویت

تلاش مستمر نظریه‌پردازان غربی بر این است که چهره منجی آخرالزمان مسلمین را مخدوش نموده، چهره ترسناک و خونریزی از او ترسیم کنند و با ایجاد ترس و دلهره زمینه ساز پیشگیری این امر را فراهم سازند «نوسترا داموس: از جانب ایران (پرشیا) بیش از یک میلیون پرهیزگار به بیزناس و مصر به سوی شمال هجوم خواهند آورد» (عبدی پور، ۱۳۸۷: ص ۱۲۹). بنابراین، تلاش می‌کنند به جایگزینی شخصیت دروغین و مدعیان ساختگی، مثل سید علی باب بپردازند، یا به انکار مقوله مهدویت و انتظار بپردازند و آن را وارداتی تلقی کنند، یا ریشه چنین اندیشه‌ای را به خویشتن منسوب نمایند، یا اندیشه‌های اسلامی را تحریف کنند. کار را تا جایی پیش برده‌اند که «مسلمانان را دشمن مشترک و ایران را محور شرارت» (منجی، ۱۳۹۲: ص ۳) معرفی می‌نمایند و بر این مطلب در فیلم‌ها و رسانه‌های خود تاکید می‌کنند.

با توجه به موارد ذکر شده، ضرورت شناخت منجی و شرایط ظهور و فعالیت جهان غرب در این خصوص بیش از پیش روشن می‌گردد.

فرضیات

- ۱- شناخت جوانان ما از زمینه‌های ظهور در حد مطلوب است.
- ۲- جوانان ما از برنامه‌های غرب برای انحراف مسلمین آگاهی کامل دارند.
- ۳- شناخت پسران از دختران، نسبت به تاثیر مثبت انتظار قائم بر جهان اسلام بیش تر است.
- ۴- نسل جوان در خصوص نتایج موثر امید بخشی انتظار، آگاهی دارند.
- ۵- آگاهی جوانان جامعه اسلامی در مورد فلسفه غیبت قابل قبول است.
- ۶- علاقه قشر جوان برای آگاهی از شرایط ظهور زیاد است.
- ۷- جوانان از نقش مهم خود زمینه‌سازی ظهور آگاه هستند.
- ۸- برنامه ریزی دست اندرکاران نظام، برای آگاهی بخشیدن جوانان نسبت به مباحث مهدوی مطلوب است.

هدف تحقیق

با توجه به ضرورت پرداختن به مسائل مربوط به مهدویت و آینده جهان، علی‌الخصوص با رویکردی که جهان غرب برای نماد سازی، محوریت قرار دادن آمریکا، انحراف جوانان و نوجوانان مسلمان، ایجاد تشکیک در خصوص مهدویت، و... در پیش گرفته است؛ و از طرف دیگر، تأکیدی که در آیین اسلام، برای شناخت قائم آل محمد ﷺ و زمینه سازی برای ظهور و در پیش گرفتن انتظار حقیقی دارد؛ بر آن شدیم تا وضعیت جوانان و معرفت آن‌ها را نسبت به این موارد بررسی کنیم. بنابراین، هدف این پژوهش شناخت موارد قوت و ضعف معرفت جوانان ما به موعود و شرایط ظهور است؛ تا بر اساس آن، امکان برنامه‌ریزی برای آن‌ها مقدور باشد.

جامعه آماری

جامعه مورد نظر ما، قشر تحصیل کرده و دانشجویان استان سیستان و بلوچستان از گروه‌های مختلف و جنسیت‌های متفاوت و اهل سنت و تشیع انتخاب گردیده است.

حجم نمونه

حجم نمونه مورد نظر، حدود ۱۲۰ دانشجویان با مذاهب تشیع و تسنن دارای سن ۱۸ تا ۳۰ که قشر جوان می‌باشند و از دو جنس زن و مرد صورت گرفته است. سوال شونده‌گان بین دو قشر (شیعه و سنی-دختر و پسر) کاملاً مساوی انتخاب گردیده است. از آن‌جا که حجم نمونه بر نتایج تأثیری ندارد، و از طرف دیگر، قصد ما ارائه طرح کاربستی برای محدوده استان سیستان و بلوچستان بود؛ از این رو جامعه هدف و حجم نمونه را به گونه‌ای انتخاب کردیم که ما را به هدف مورد نظر برساند.

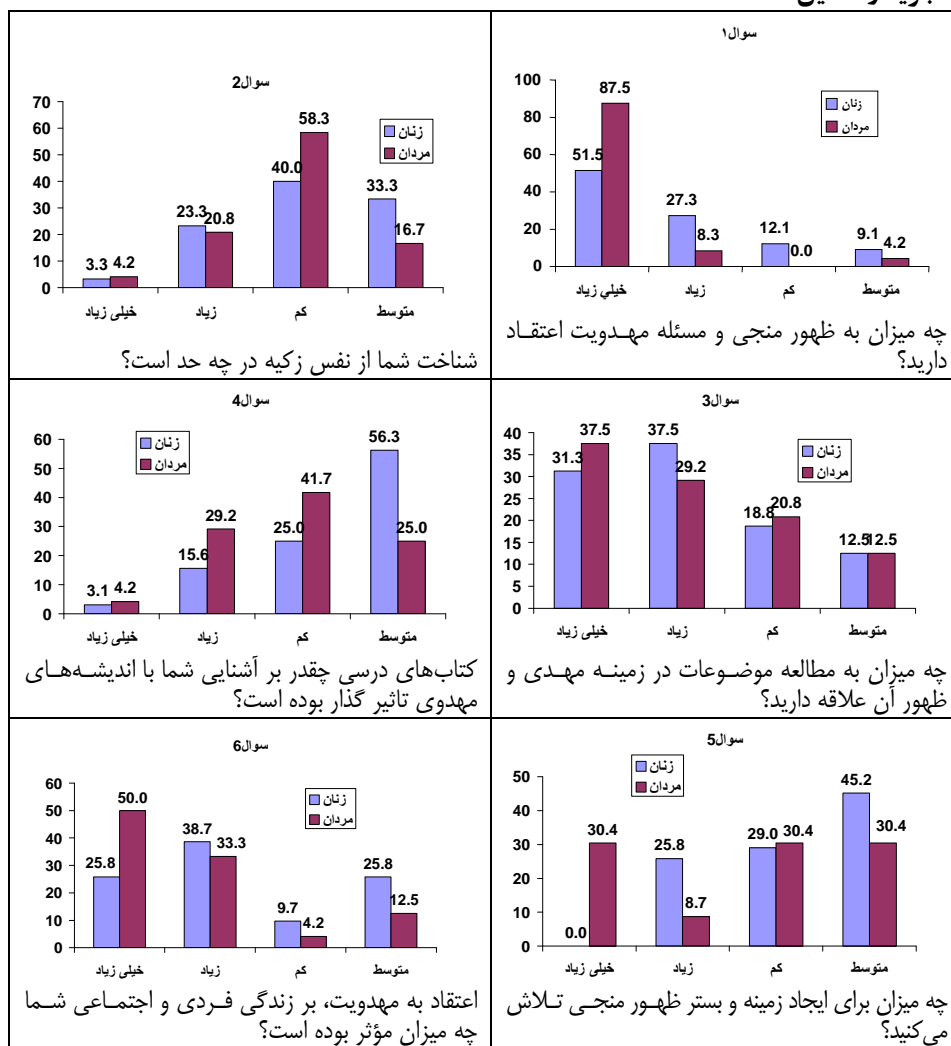
ابزار جمع آوری داده‌ها

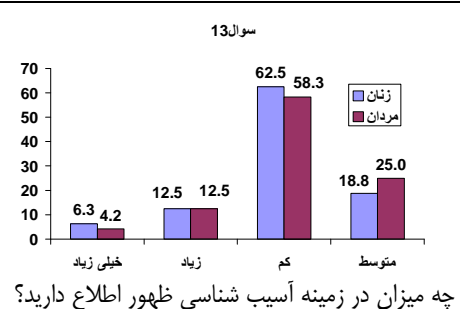
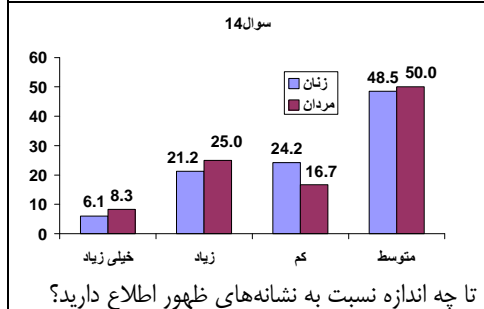
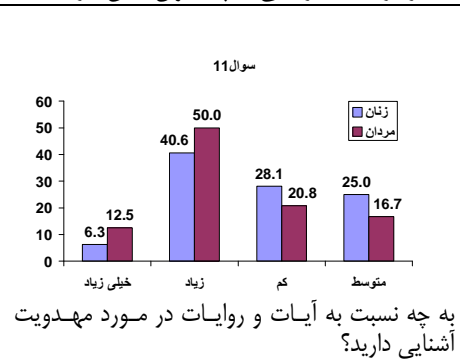
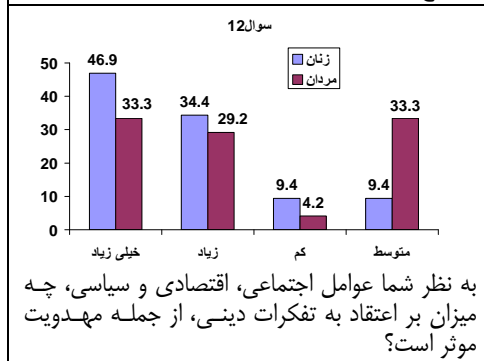
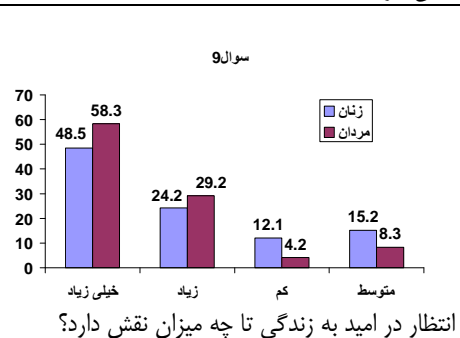
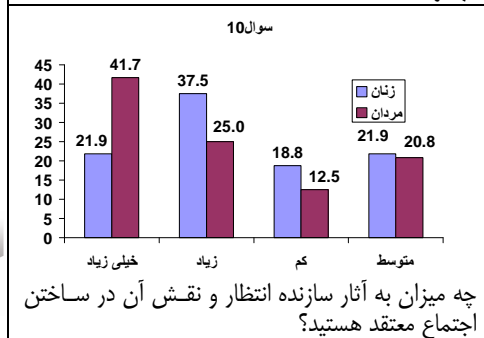
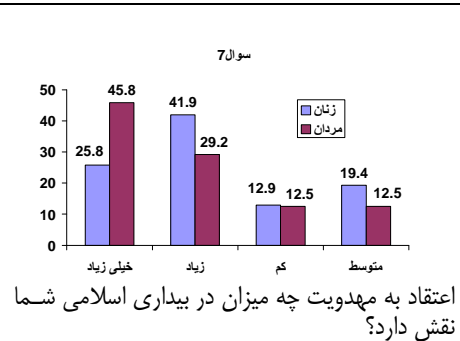
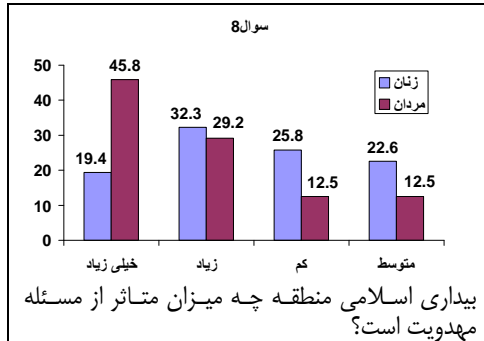
برای جمع‌آوری داده‌های مورد نظر، پرسشنامه تهیه شد و سوالات به گونه‌ای تهیه گردید که جنبه‌های مختلف مورد نیاز را در بر گیرد.

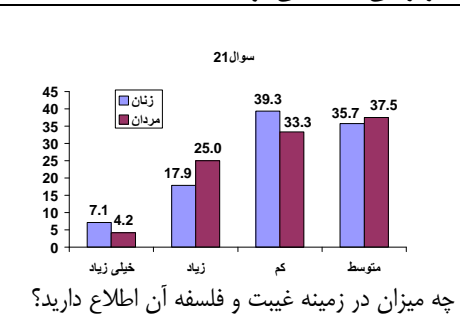
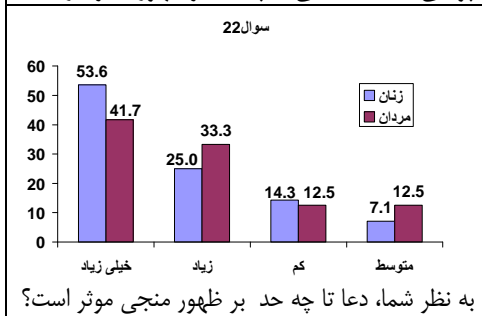
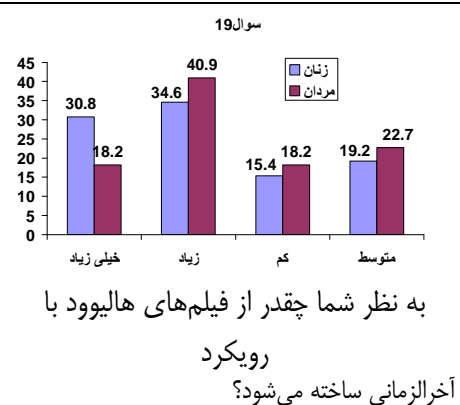
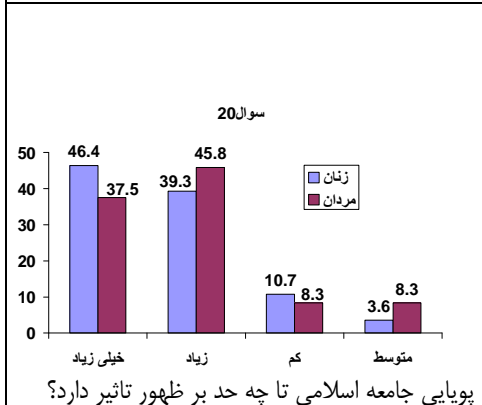
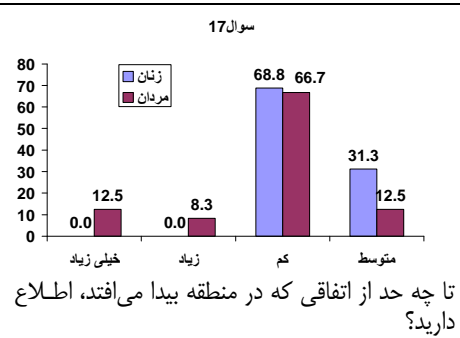
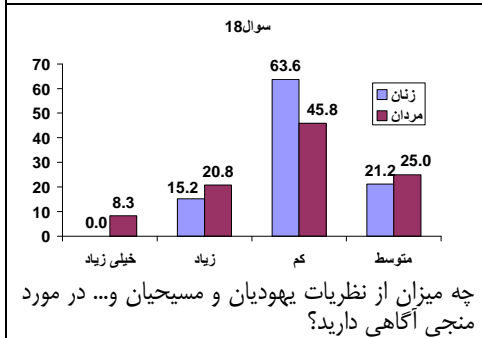
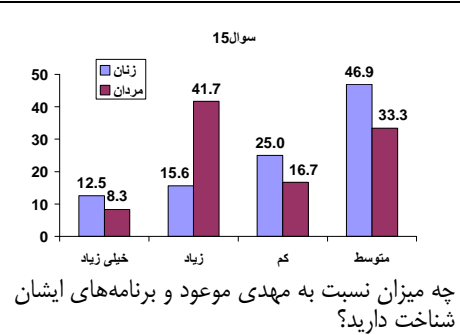
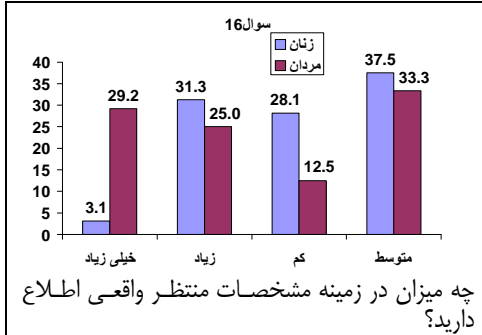
روش کار

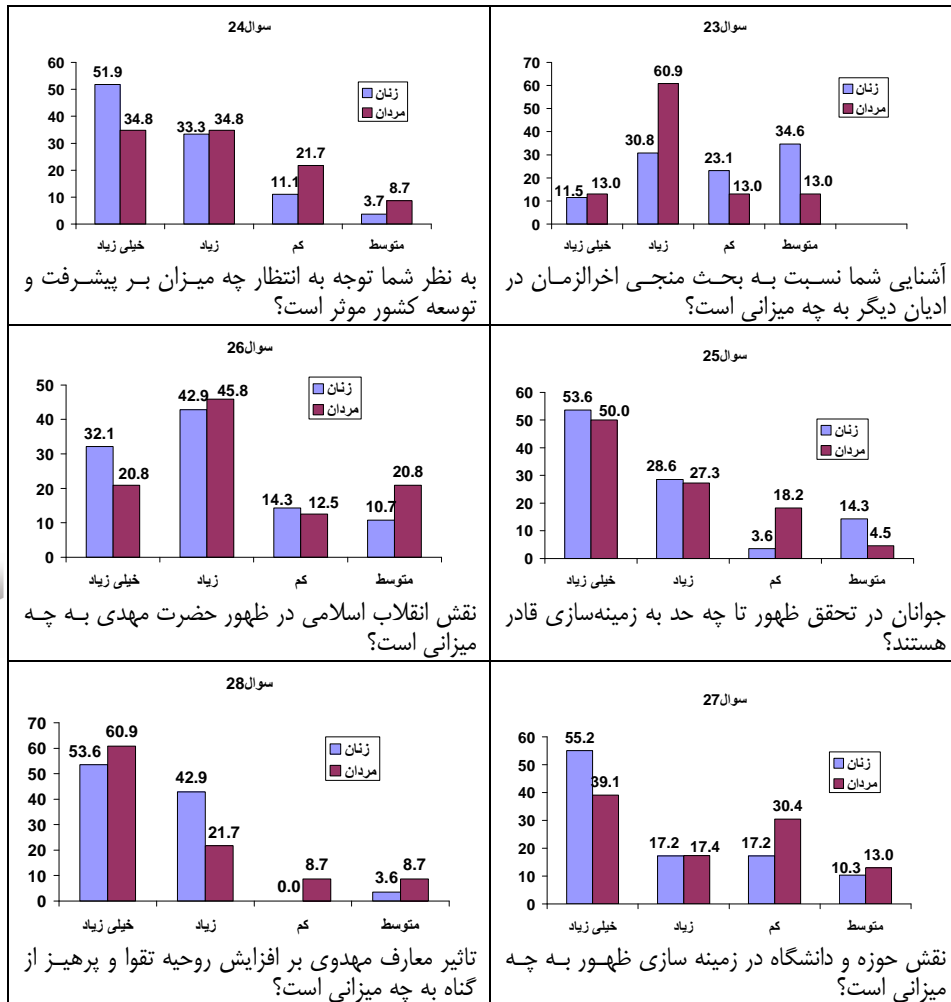
پس از تهیه و تدوین پرسشنامه، آن را در بین جامعه هدف، توزیع کردیم و پس از جمع‌آوری، به تنظیم آن‌ها پرداخته و به جداسازی آمار و رسم نمودار برای هر سوال اقدام کردیم و در نهایت، نتایج مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت.

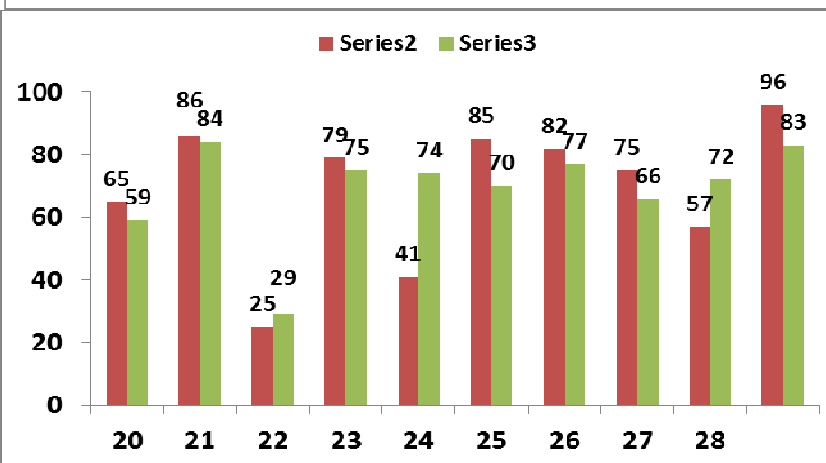
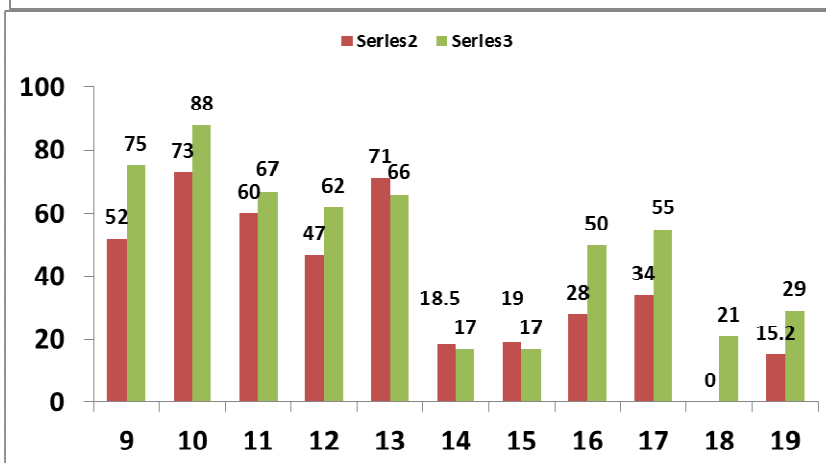
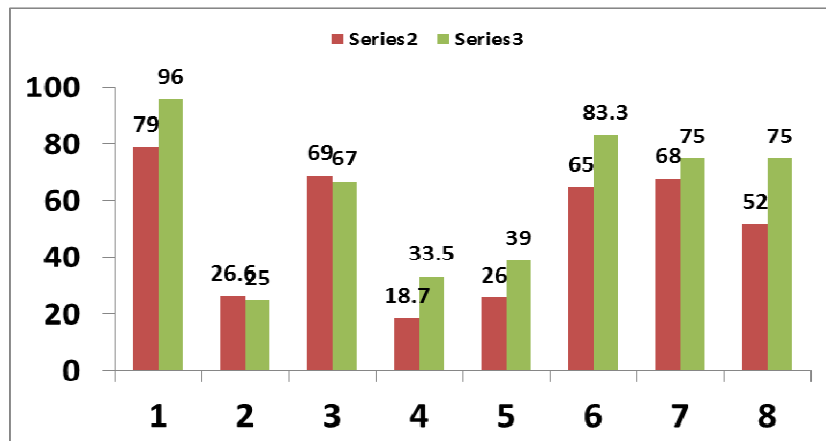
تجزیه و تحلیل داده‌ها

بررسی فرضیات

- ۱- داده‌های تحقیق (سؤال‌های ۲، ۱۵، ۱۷ و ۲۴) گویای آن است که شناخت جوانان ما از زمینه‌های ظهور در حد مطلوب نیست و بین دو جنس تفاوت معناداری مشاهده نمی‌گردد. لذا فرضیه اول رد می‌گردد.
- ۲- شناخت جوانان ما از برنامه‌های غرب (سؤال‌های ۱۳، ۱۸، ۱۹ و ۲۳) در خصوص پایان جهان ضعیف است. باز هم بین دختران و پسران تفاوت بارزی دیده نمی‌شود. بنابراین، فرضیه دوم هم رد می‌شود.
- ۳- داده‌ها حاکی از آن است که آگاهی پسران نسبت به دختران در خصوص مباحث مربوط به مهدویت (سؤال‌های ۷، ۸، و ۱۰) بیش‌تر است. لذا فرضیه چهارم تایید می‌گردد.
- ۴- نگاه جوانان به مسئله انتظار و تاثیر آن و نقش جوانان بر این باب کاملاً مثبت است، آلا این‌که پسران تا حدودی نسبت به دختران (سؤال‌های ۶، ۹، ۱۰، ۲۴ و ۲۵) مثبت‌تر نگاه می‌کنند. فرضیه مورد نظر تایید می‌شود.
- ۵- آگاهی جوانان در خصوص فلسفه غیبت (سؤال‌های ۱، ۱۶، ۲۱، ۲۲ و ۲۸) مطلوب است. ادعای پسران نسبت به دختران خیلی محسوس نیست. لذا این فرضیه تایید می‌شود.
- ۶- تمایل جوانان جامعه برای آگاهی از شرایط ظهور و برنامه‌های حضرت (سؤال‌های ۳، ۴ و ۵) قابل قبول است. باز هم شور و پویایی پسران کمی بیش از دختران به نظر می‌رسد. این فرضیه تایید می‌شود.
- ۷- نقش موثر جوانان برای زمینه سازی ظهور (سؤال‌های ۲۵، ۲۶ و ۲۷) مورد تاکید قرار گرفت؛ اگرچه دختران این نقش را پر رنگ‌تر می‌بینند. فرضیه هفت تایید می‌شود.
- ۸- به نظر می‌رسد تلاش دست اندرکاران نظام برای آگاهی بخشیدن جوانان از مباحث مهدوی (سؤال‌های ۴، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۲۱ و ۲۳) مطلوب نیست. در این میان، وضعیت دختران از پسران نامناسب‌تر است. لذا این فرضیه رد می‌گردد.

نتایج تحقیق

- ۱- نتایج نشان می‌دهد بیش از ۹۵ درصد مردان و بیش از ۷۸ درصد زنان، به «ظهور منجی و مسئله مهدویت» اعتقاد کاملی دارند.
- ۲- در مورد شناخت از «نفس زکیه»، ۷۵ درصد مردان و بیش از ۷۳ درصد زنان اطلاع کمی دارند.
- ۳- در مورد «علاقه به مطالعه موضوعات در زمینه مهدی و ظهور آن»، بیش از ۶۶ درصد مردان و ۶۸ درصد زنان علاقه نشان داده اند که این علاقه بین دو گروه تقریباً یکسان است.
- ۴- در مورد این که کتاب‌های درسی چه اندازه بر آشنایی با اندیشه‌های مهدوی تاثیر گذار بوده است؛ بیش از ۶۶ درصد مردان و ۸۱ درصد زنان نقش کتاب درسی را اندک دانسته‌اند.
- ۵- در مورد «تلاش برای ایجاد زمینه و بستر ظهور منجی»، ۳۰ درصد از مردان گزینه «خیلی زیاد» را انتخاب کردند که هیچ درصدی از جامعه زنان این گزینه را انتخاب نکرده بودند؛ ولی در گزینه «متوسط»، جمعیت زنان ۱۵ درصد بیش‌تر از مردان بوده‌اند. به طور کلی جمعیت مردان در این مورد تلاش گسترده‌تری داشته‌اند.
- ۶- در مورد این که «اعتقاد به مهدویت چه میزانی بر زندگی فردی و اجتماعی موثر است»؛ بیش از ۸۳ درصد مردان و بیش از ۶۴ درصد زنان اعتقاد کاملی دارند.
- ۷- نتایج نشان می‌دهد که ۷۵ درصد مردان و بیش از ۶۷ درصد زنان به «نقش مهدویت در بیداری اسلامی شان» اعتقاد کامل دارند.
- ۸- در مورد این که «بیداری اسلامی منطقه چه میزان متأثر از مسئله مهدویت بوده است»؛ ۷۵ درصد مردان و بیش از ۵۱ درصد زنان نظرشان مثبت است.
- ۹- نتایج نشان می‌دهد بیش از ۸۷ درصد مردان و حدود ۷۳ درصد زنان معتقدند که «مقوله انتظار در امید به زندگی» شان نقش زیادی داشته است.
- ۱۰- بیش از ۶۶ درصد مردان و بیش از ۵۹ درصد زنان نظرشان در مورد «آثار سازنده انتظار و نقش آن بر ساختن اجتماع» مثبت می‌باشد.

۱۱- در مورد «آشنایی با آیات و روایات در مسئله مهدویت»؛ به طور کلی نتایج نشان می‌دهد که درصد آشنایی مردان از زنان بیشتر است. از این رو، در این زمینه برای زنان امکان فعالیت بیشتر وجود دارد.

۱۲- نتایج نشان می‌دهد در مورد این که «آیا عوامل اجتماعی، اقتصادی و سیاسی بر اعتقاد به تفکرات دینی، از جمله مهدویت» موثر است؛ نظر بیش از ۶۲ درصد مردان و بیش از ۸۱ درصد زنان مثبت است.

۱۳- بیش از ۸۳ درصد مردان و بیش از ۸۱ درصد زنان در مورد زمینه «آسیب‌شناسی ظهور»، اطلاع چندانی ندارند.

۱۴- بیش از ۶۶ درصد مردان و بیش از ۷۲ درصد زنان، نسبت به «نشانه‌های ظهور»، اطلاع کمی دارند.

۱۵- در مورد «شناخت مهدی موعود و برنامه‌های ایشان»، جمعیت زنان در گزینه «خیلی زیاد»، ۴ درصد نسبت به مردان بالاتر بوده، ولی در گزینه «زیاد»، مردان ۲۵ درصد نسبت به جمعیت زنان بالاتر بوده‌اند. به طور کلی جمعیت مردان در این مورد نیز موقعیت بهتری نسبت به زنان دارند.

۱۶- در مورد این که «چه میزان در زمینه مشخصات منتظر واقعی اطلاع دارید»؛ خانم‌ها از آقایان مدعی آگاهی بیشتر هستند. اگرچه سوالات فرعی دیگر، این آگاهی آن‌ها را با تردید مواجه می‌کند.

۱۷- از «اتفاقی که در منطقه پیدا می‌افتد»؛ حدود ۸۰ درصد مردان و ۱۰۰ درصد زنان اطلاعی ندارند.

۱۸- بیش از ۷۰ درصد مردان و بیش از ۸۴ درصد زنان، از «نظریات یهودیان و مسیحیان و...»؛ در مورد منجی آگاهی اندکی دارند.

۱۹- در مورد این که «چقدر از فیلم‌های هالیوود با رویکرد آخرالزمانی ساخته می‌شود»؛ حدود ۵۹ درصد مردان و بیش از ۶۵ درصد زنان گزینه «زیاد» را انتخاب کرده‌اند.

۲۰- در مورد این که «پویایی جامعه اسلامی تا چه حد بر ظهور تاثیر دارد»؛ بیش از ۸۳ درصد مردان و بیش از ۸۵ درصد زنان نظرشان «مثبت» است.

- ۲۱- نتایج نشان می‌دهد که حدود ۷۰ درصد مردان و ۷۵ درصد زنان در زمینه «غیبت و فلسفه آن»، اطلاع اندکی دارند.
- ۲۲- حدود ۷۵ درصد مردان و بیش از ۷۸ درصد زنان، تا حد زیادی به موضوع «تاثیر دعا بر ظهور منجی»، معتقدند.
- ۲۳- به طور کلی مردان با ۳۰ درصد اختلاف در گزینه «زیاد»، نسبت به زنان، نسبت به بحث «منجی آخرالزمان در ادیان دیگر» آشنایی بیش‌تر داشته‌اند.
- ۲۴- بیش از ۶۹ درصد مردان و بیش از ۸۵ درصد زنان، در مورد این که «انتظار چه میزان بر پیشرفت و توسعه کشور موثر است»؛ نظرشان مثبت است.
- ۲۵- بیش از ۷۷ درصد مردان و بیش از ۸۲ درصد زنان، معتقدند «جوانان در تحقق ظهور»، تا حد زیادی به زمینه‌سازی قادر هستند.
- ۲۶- بیش از ۶۶ درصد مردان و ۷۵ درصد زنان، «نقش انقلاب اسلامی در ظهور حضرت مهدی» را بسیار موثر دانسته‌اند.
- ۲۷- بیش از ۵۶ درصد مردان و بیش از ۷۲ درصد زنان، «نقش حوزه و دانشگاه در زمینه سازی ظهور» را زیاد دانسته‌اند.
- ۲۸- بیش از ۸۲ درصد مردان و حدود ۹۶/۵ درصد زنان، «تاثیر معارف مهدوی در افزایش روحیه تقوا و پرهیز از گناه» را زیاد دانسته‌اند.

پیشنهادها

با عنایت به جایگاه جوان در امر ظهور؛ چنان که حضرت امیر می‌فرمایند: «إِنَّ أَصْحَابَ الْقَائِمِ شَبَابٌ لَا كَهُولَ فِيهِمْ إِلَّا كَالْكُحْلِ فِي الْعَيْنِ أَوْ كَالْمِلْحِ فِي الزَّادِ» (نعمانی، ۱۳۹۷، ص ۴۷۳) و با عنایت به آشکار شدن حضرت در سن جوانی؛ چنان که امام حسن علیه السلام فرمودند: خداوند حضرت مهدی را در سیمای جوانی کم‌تر از چهل سال آشکار می‌کند» (صدوق، ۱۳۹۵: ص ۳۱۵)؛ با توجه به موارد مذکور، رصد نمودن و کنترل مستمر شرایط جوانان الزامی است.

- شناخت قشر جوان از شرایط ظهور، با توجه به سؤال‌های مطرح شده از سطح قابل قبول برخوردار نیست و با طرح چند سوال، این مورد به راحتی قابل اثبات است. لذا لازم است برای ارتقای سطح دانش و آگاهی این قشر از جوانان برنامه ریزی گردد. وضعیت خانم‌ها در این مورد بحرانی تر است و توجه ویژه می‌طلبد. برگزاری کلاس‌ها و تربیت مربیان، خصوصا استاد خانم و ساخت برنامه‌های مناسب برای صدا و سیما، تهیه سریال و فیلم با جلوه‌های جذاب برای رسیدن به اهداف تبلیغی اسلام تاثیر گذار است. از آن‌جا که در روایت تاکید گردیده پنجاه نفر از سیصد و سیزده یار حضرت مهدی علیه السلام، زن هستند؛ در پیش گرفتن طرح و برنامه برای آنان ضرورت پیدا می‌کند.
- با در نظر گرفتن این‌که مسئله ظهور از مبانی محتوم و قطعی مسلمین است؛ نگاه توأم با تردید قشر جوان، خصوصا خانم‌ها قابل توجه است و باید در این مورد کارشناسی دقیق صورت پذیرد. یکی از دلایل را می‌توان تسخیر کانال‌ها و شبکه‌های تلویزیونی توسط تولیدات هالیوود دانست که یقینا باید به جانشین‌سازی مناسب اقدام نمود و با ساخت آثاری، از قبیل مختار، یوسف پیامبر، سلیمان نبی و صرف هزینه و تشویق هنرمندان و انیمیشن‌سازان، اوقات فراغت جوانان را به نحو شایسته با رویکرد مذهبی غنی ساخت.
- تاکید بر تالیف کتاب‌های آموزشی به گونه‌ای که آموزه‌های دینی در آن گنجانده شود، خصوصا اصولی که با آینده مسلمانان مرتبط است؛ ضرورت دارد؛ چراکه در گوشه‌هایی از مملکت اسلامی مان تنها راه آموزش - به دلیل محرومیت از سایر ابزار آموزشی، کتاب‌های درسی و آموزشی است؛ و باید توجه داشت که جوان آماده پذیرش هرگونه آموزش است؛ چنان‌که امام علی علیه السلام فرمودند: «دل جوان، همچون زمین خالی است که هر چه در آن کاشته شود، آن را می‌پذیرد» (حر عاملی، ۱۴۱۴: ج ۲۱، ص ۲۸۰).
- متأسفانه به رغم عقیده جزم مسلمانان در خصوص انتظار و نقش سازنده آن و تاثیری که بر جوامع اسلامی داشته و دارد، رویکرد انفعالی خانم‌ها نگران کننده است که این به نوع آموزش، نوع نگاه تربیتی در خانواده‌ها، محدودیت‌های اجتماعی ارتباط دارد. معرفی منتظر واقعی و شرایط انتظار، بخشی از وظیفه تک تک دست‌اندرکاران است که در این زمینه،

- رسانه‌های دیداری و شنیداری و نوشتاری کمک شایانی به ما می‌نمایند.
- برای خانم‌ها برنامه‌ریزی دامنه‌دار در منطقه، از قبیل برگزاری همایش‌ها، نشست‌ها، کرسی‌های آزاد اندیشی، کلاس‌ها، اردوهای فرهنگی - تربیتی احساس نیاز می‌شود.
 - بخشی از اطلاع‌رسانی دست اندرکاران، به نوع نگاه و اعتقاد سایر ممالک و ادیان به مسئله مهدویت و پایان جهان منحصر می‌گردد. آسیب‌هایی که بر اثر سوء استفاده عده‌ای شیاد و کلاه بردار از مبانی عقیدتی قشری جوان صادق وارد می‌شود و از طرف دیگر، حرکت برنامه‌ریزی شده و خزنده مستکبران برای استحاله این اصول، بخش‌هایی از آسیب‌های مربوط به مباحث مهدوی است که لازم است در این مورد نیز دقت و تدبیر لازم اندیشیده شود. اصولاً باید در آموزش جوان فراست و بصیرت به خرج داد و گرنه آینده را از دست خواهیم داد. امام علی علیه السلام فرمودند: «آداب و رسوم خویش را به فرزندانان تحمیل نکنید که آنان برای زمان غیر از شما آفریده شده‌اند» (ابن ابی‌الحدید، بی‌تا: ج ۲۰، ص ۲۶۷).
 - ایجاد «حس اعتماد» برای جوامعی که هنوز نقش دختران در اجتماع کم‌رنگ است، از الویت‌های برنامه‌های سیاستی انتظار باید قلمداد گردد. اگر زن با اصول اعتقادی و شعائر دینی همراه شود، بالتبع فرزندان نیز به آن سمت تمایل پیدا می‌نمایند. لذا بایستی کانون‌های مهدوی را به منازل برد و در مجالس روضه و ختم قرآن و سفره‌های مختلف، با تربیت مریبان به بیان حقایق و وظایف منتظران و هوشدار خطرهای احتمالی اقدام نمود.
 - آنچه باعث امیدواری است نگاه پاک و صادقانه‌ی قشر جوان است که به مسئله ظهور و نتایج آن، خطر غرب و تحرک جامعه برای زمینه‌سازی ظهور معتقد هستند. این همان فطرت پاکی است که بارها در روایت ائمه از آن نام برده شده است و پیامبر بر نقش و جایگاه جوان برای پیشبرد جامعه اسلامی تاکید کرده است. امام صادق علیه السلام فرمودند: «جوانان را دریاب. آنان زودتر از دیگران به کارهای خیر روی می‌آورند» (پور امینی، ۱۳۹۰: ص ۶).
 - جوان را باید باور کرد و از پتانسیل فوق‌العاده‌اش به نحو نیکو می‌بایست استفاده کرد. ما به اعتماد نیاز داریم؛ به همکاری نیاز داریم؛ به مشارکت و همجواری تجربه و نیروی جوانی

توأمان نیاز داریم. امام صادق می‌فرماید: «جوان، نازک دل تر از دیگران است» (مجلسی، ۱۴۰۰: ج ۱۲، ص ۲۸۰). اگر جوان به انحراف کشیده شود، نیرویش بنیاد افکن می‌گردد و اگر درست هدایت شود، بنیاد ساز. هدایت بعضی محافل و مجالس را با قید نظارت به جوانان واگذار کنیم. نترسیم از این که تجربه ندارند. تجربه خریدنی نیست، به دست آوردنی است. آینده جامعه اسلامی به جوانانی فهیم، عالم، متخصص و متعهد نیازمند است. ظرافت امر را باید درک کرد. اگر دست جوان را رها کنیم، بیگانه‌ای آن را می‌گیرد و به ناکجا آبادی می‌برد که حسرت و تاسف برای برگرداندن آن، چاره‌ساز نخواهد بود.

منابع

۱. ابن ابی‌الحدید، ابو‌حامد عبدالحمید بن هبة الله، شرح نهج البلاغه، تحقیق: محمد ابوالفضل ابراهیم، بی‌جا: دار احیاء الکتب العربیه، بی‌تا.
۲. ارسطو، سیاست، ترجمه‌ی حمید عنایت، تهران: نیل، چاپ اول، ۱۳۳۷ش.
۳. افلاطون، جمهور، ترجمه فواد روحانی، تهران: نشر فرهنگ اسلامی، چاپ اول، ۱۳۴۸ش.
۴. بلخاری، حسن، تهاجم یا تفاوت فرهنگی، تهران: انتشارات افوا، چاپ اول، ۱۳۷۰ش.
۵. بنی هاشمی، سید محمد، سلوک منتظران، تهران: منیر، چاپ اول، ۱۳۸۶ش.
۶. بهروز لک، غلامرضا، ماهیت حکومت جهانی حضرت مهدی، قم: پگاه، چاپ اول، ۱۳۷۸ش.
۷. پورامینی، محمدباقر، جوانان یاوران مهدی، قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود علیه السلام، چاپ دهم، ۱۳۹۰ش.
۸. پورداد، ابراهیم، یادداشت‌های گائها، تهران: دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۵۶ش.
۹. جعفری، محمد صابر، مهدی انکاری، انتظار ستیزی، فصلنامه‌ی انتظار موعود، ش ۵، پاییز ۱۳۸۱ش.
۱۰. حرّ عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، قم: موسسه آل‌البیت لاحیاء التراث، چاپ اول، ۱۴۱۴ق.
۱۱. خندقی، جواد امین، آینده‌گرایی و اعتقاد به منجی موعود در ادیان، مجموعه مقالات بیست و چهارمین همایش علمی - تحقیقی مذاهب اسلامی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در امور اهل سنت سیستان و بلوچستان، چابهار، ۱۳۹۱ش.
۱۲. دیویس و دیگران، تاریخ هنر جنسی، ترجمه: فرزانه سجودی و دیگران، تهران: فرهنگ سرای میر دشتی، ۱۳۸۸ش.

۱۳. صافی گلپایگانی، لطف‌الله، *منتخب الاثر*، مکتب مرجع الدین آیت الله الصافی گلپایگانی، ۱۴۲۸ق.
۱۴. صدوق، محمد بن علی بن بابویه، *کمال الدین و تمام النعمه*، قم: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۵ش.
۱۵. صفی زاده، فاروق، امام مهدی با نگاهی به موعود نجات دهنده در همه‌ی ادیان و مذاهب، *مجموعه مقالات بیست و چهارمین همایش علمی - تحقیقی مذاهب اسلامی*، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در امور اهل سنت سیستان و بلوچستان، چابهار، ۱۳۹۱ش.
۱۶. عبدالهیان، حمید، «تحلیل تاریخی بر تکوین مفهوم پایان تاریخ در سینمای قرن ۲۱»، *فصلنامه مشرق موعود*، سال پنجم، شماره هجدهم، تابستان.
۱۷. عبدی پور، حسن، *نقش اجتماعی انتظار*، قم: بوستان کتاب، ۱۳۸۷ش.
۱۸. فارابی، سیاست مدینه، ترجمه جعفر سجادی، تهران: نشر انجمن فلسفه ایران، چاپ اول، ۱۳۸۵ش.
۱۹. فردوسی، ابوالقاسم، *شاهنامه*، چاپ روسیه، چاپ اول، ۱۳۱۹ش.
۲۰. مجلسی، محمد باقر، *بحار الانوار*، بیروت: نشر موسسه الوفا، چاپ دوم، ۱۴۰۰ق.
۲۱. منجی (۱۳۹۲) *ویژه‌نامه آغاز امامت امام زمان*، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، فارس: شیراز.
۲۲. میانجی گودرزی، مجتبی، *انتظار*، تهران: شباب الجنه، چاپ اول، ۱۳۸۵ش.
۲۳. نعمانی، محمد ابراهیم، الغیبه، مصحح غفاری، تهران: نشر صدوق، چاپ اول، ۱۳۹۷ق.
23. Jzoia lan tood and michaol, hat mony books, newyork.